

Motion till riksdagen 2013/14: MJ11

**av Åsa Romson m.fl. (MP)
med anledning av prop. 2013/14:39**

På väg mot en giftfri vardag – plattform för kemikaliepolitiken

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utnyttja möjligheterna till nationell reglering på det icke-harmoniserade området.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda bisfenoler i produkter som kommer i kontakt med livsmedel och i kvitton.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbud mot ftalater i leksaker, barnvårdsprodukter och textil samt i konsumentprodukter.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda propyl- och butylparaben i kosmetik- och hygienprodukter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återinföra förbudet mot deka-DBE.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda blyhagel och fiskesänken med bly.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att helt förbjuda perkloretylen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda farliga ämnen i byggprodukter.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återinföra skatten på kadmium i konstgödsel.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa undantaget från bekämpningsmedelsskatt för träskyddsmedel.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skyndsamt gå vidare med Kemikalieinspektionens förslag till skatter på kemikalieområdet.

Fel! Okänt namn på

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alla ämnen som används vid byggnation bör införas i en obligatorisk loggbok, åtminstone vid byggande av flerfamiljsbostadshus.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inom EU driva på för obligatoriska innehållsförteckningar på varor, till en början för textil.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell databas för farliga ämnen i varor.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stoppa flytten av Miljöstyrningsrådet till Konkurrensverket.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta ett centrum för substitution.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Kemikalieinspektionen i uppdrag att stödja kommunerna med att ta fram handlingsplaner för giftfria förskolor.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillsyn och sanktioner.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skärpa och differentiera skatten på bekämpningsmedel.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att användning av stråförkortningsmedel inte ska tillåtas.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en samlad strategi för kemikalieanvändningen inom livsmedelsproduktionen.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för att det ska klargöras att nationella begränsningar får införas även för ämnen som regleras inom Reach.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utvidga substitutionsprincipen.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om forskning för bedömning av farliga ämnen.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder vid bristfälliga underlag vid registrering av ämnen inom Reach.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en mer aktiv uppföljning av bristfälliga uppgifter till Echa.
27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en internationell kemikaliepanel.
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en internationell ramkonvention om kemikalier.

Inledning

Giftfri miljö är ett av de 14 av 16 miljö kvalitetsmål som Naturvårdsverket bedömer inte kommer att kunna nås till 2020 med nuvarande politik. Det är därför mycket välkommet med en kemikalieproposition för att öka takten i arbetet för en giftfri miljö. Inriktningen i propositionen är i allmänhet mycket bra och ligger väl i linje med en del av det som Miljöpartiet drivit länge (se t.ex. partimotion 2010/11: MJ449 Ansvarsfull kemikaliepolitik).

Försiktighetsprincipen är vägledande för Miljöpartiet. Globalt sett finns det uppskattningsvis 100 000 olika kemiska ämnen på marknaden. Kunskapen om dessa är många gånger bristfällig, men det får aldrig bli en ursäkt för passivitet när det finns misstankar om att ett ämne är farligt.

Det är viktigt att klargöra prioriteringarna. I en globaliserad värld med omfattande handel är internationella regleringar att föredra framför regionala eller nationella regler, förutsatt att samma nivå på skyddet för människor och miljö uppnås. Nationella krav är att föredra framför lokala krav. Men i brist på internationellt, europeiskt eller nationellt agerande behövs handling på nationell respektive kommunal nivå eller konsumentnivå.

Vi menar att förbud och regleringar i allmänhet är det bästa sättet att minska spridningen av och exponeringen för farliga ämnen. Det kan inte rimligen ligga på konsumenterna att navigera genom en svårgenomtränglig djungel av kemiska ämnen och enbart med hjälp av sin konsumentmakt välja bort ämnen som kan förekomma i alla möjliga varor vi omger oss med. För ämnen som över huvud taget inte bör förekomma, eller åtminstone inte för vissa användningsområden, är det betydligt enklare att förbjuda eller på andra sätt reglera användningen än att minska användningen med hjälp av ekonomiska styrmedel. Men där förbud eller regleringar inte kan användas, t.ex. på grund av hinder på EU-nivå, bör ekonomiska styrmedel användas. Där ekonomiska styrmedel inte kan användas, t.ex. av praktiska skäl, bör mjukare styrmedel som information eller offentlig upphandling användas.

I propositionen läggs tonvikten på hur Sverige bör prioritera och handla för att driva på EU:s kemikaliepolitik Reach. Propositionen tar också upp åtgärder vi kan vidta i Sverige utan att vänta på EU, och en mix av administrativa, ekonomiska och informativa styrmedel. Noterbart är dock att propositionen inte utmynnar i ett enda förslag till riksdagsbeslut, förutom två mindre sidorendan som lagts in i samma proposition. I stället handlar det om fortsatta utredningar och allmänt hållna viljeyttringar, ibland så vaga som "det bör undersökas om det finns ett behov av" det ena och det andra. Efter sju års regering och efter underlag från Kemikalieinspektionen, Miljömålsberedningen och ännu tidigare Miljömålsrådet är det beklagligt att regeringen inte hunnit längre än så.

Inriktningen i propositionen att i huvudsak verka för att förbättra EU:s kemikaliepolitik gör att propositionen är för snäv för att motsvara underrubriken "plattform för kemikaliepolitiken". Betoningen av EU-nivån är logisk ur en synpunkt, ologisk ur en annan. Kemikaliepolitiken är i stora delar harmoniserad på EU-nivå, varför utrymmet för Sverige att gå före med egna förbud eller

Fel! Okänt namn på

andra regleringar av farliga ämnen är begränsat. Samtidigt vet vi att det är en mycket långsam process att få igenom regleringar på EU-nivå. Det finns därför all anledning att utnyttja det utrymme som finns för nationell reglering.

Dessutom finns en rad andra instrument som kan och bör användas mer aktivt på nationell nivå. Till dessa hör skatter och avgifter, tillsyn och information. Det finns också ett utrymme för den nationella tillämpningen av EU:s regelverk, och det finns ett utrymme för medlemsstater att vidta åtgärder mot företag som lämnat bristfällig information till EU:s kemikaliemyndighet i samband med registreringsprocessen.

Flera kommuner uppvisar ett betydligt större engagemang och en större vilja att använda de instrument som trots allt står till buds än vad regeringen gör. Kommuner arbetar med sanering av lokaler där barn vistas, med upphandling, med tillsyn och med information. De mest framåtriktade kommunerna tar fram ambitiösa handlingsplaner för en giftfri miljö. Mindre kommuner saknar dock kompetens och kan behöva stöd för motsvarande arbete. Mot den bakgrunden bör riksdagen motsätta sig den försämring av stödet till större hänsyn i offentlig upphandling som regeringen nu håller på att genomdriva.

Jordbruket är ett svart hål i regeringens kemikaliepolitik. Om jordbruket får ett fri brev kan vi aldrig nå en giftfri vardag, särskilt inte på landsbygden.

I fortsättningen börjar vi med det som bäst behövs för att propositionen ska ta ett rejält kliv på vägen mot en giftfri vardag och leva upp till ambitionen i underrubriken: den nationella nivån.

Åtgärder på nationell nivå

Nationella regleringar

Vid omläggningen av miljömålssystemet för några år sedan betonades vikten av att ta större hänsyn till var det finns nationell rådighet. En enig miljömålsberedning föreslog att regeringen skulle ge Kemikalieinspektionen i uppdrag att, som ett steg mot målet om ett innovationsdrivande Reach II, studera "möjligheten att införa nationella regleringar som hävstång för att utveckla substitutionsprincipen på EU-nivå". Beredningen ansåg att uppdraget borde redovisas senast 2013.¹ Vi kan konstatera att regeringen lämnade uppdraget till Kemikalieinspektionen först i slutet av juni 2013, och då sedan Miljöpartiet hade påtalat regeringens passivitet på den punkten i medierna.

I en intervju bara några dagar efter att propositionen beslutades av regeringen argumenterade Centerpartiets ledare i en tidningsintervju för vikten av nationella förbud. Enligt tidningen sade hon: "Om EU inte är beredd att förbjuda eller fasa ut vissa skadliga ämnen så måste enskilda EU-länder få gå före ... Sverige kan driva på. Det är viktigt vi är tydliga med vad vi tycker. Frustrationen växer när EU-byråkratin inte hänger med i den snabba takt som

¹ SOU 2012:38.

giftiga ämnen kommer in på marknaden. Då är det viktigt att enskilda medlemsländer tillåts gå före.”²

Detta är en välkommen omsvängning. Alliansregeringen började nämligen med att riva upp ett beslut från den förra regeringen om att förbjuda det bromerade flamskyddsmedlet dekaDBE i möbler och textilier – varor som tar in dessa ämnen i våra hem. Därmed svek man de företag som tagit initiativ för att fasa ut detta miljögift.

Som exempel på ämnen som Sverige bör gå före med nämnde Annie Lööf i artikeln att bisfenol A ska fasas ut helt, att ftalater inte bara ska vara förbjudna i leksaker utan också i barnkläder, och att farliga parabener i solkrämer på sikt tas bort. Det är bra förslag, men tyvärr motsvaras de inte av några skarpa förslag i propositionen.

Propositionens skrivningar om möjligheten att använda nationella regleringar är tvärtom svaga: ”I undantagsfall kan Sverige ha anledning att överväga nationell lagstiftning inom det icke-harmoniserade området för att skydda människors hälsa eller miljön. Det finns flera exempel där Sverige har infört nationella förbud eller andra regleringar för ämnen och användningsområden och som senare har följts av en EU-reglering eller en reglering på global nivå (se avsnitt 5.2.1). Bedömningen av i vilka fall Sverige kan tänkas gå före med nationella förbud bör bygga på en strategisk analys som bl.a. innefattar en avvägning av de nationella insatsernas negativa effekter för svenska företags konkurrenskraft och den inre marknads funktion och nytan av insatserna för människors hälsa eller miljön.” (S. 22)

Här behöver riksdagen sätta ned foten och klargöra att Sverige ska vara aktivt inte bara i EU utan också vid behov nyttja de möjligheter som finns till nationell reglering på det icke-harmoniserade området. Vi föreslår att riksdagen gör allvar av centerledarens löfte om att gå före. Mer precist menar vi att Sverige på egen hand bör gå före med:

- ? Bisfenoler: I produkter som kommer i kontakt med livsmedel och kvitton bör bisfenol A förbjudas, liksom andra bisfenoler såvida inte producenten kan visa att ämnet, såvitt känt, saknar farliga egenskaper. På sikt bör bisfenol A kunna fasas ut helt, men användningsområden som t.ex. bilrutor är inte så problematiska att det är prioriterat att driva igenom ett nationellt förbud.
- ? Ftalater: Ftalaterna DEHP, DBP och BBP är i dag förbjudna i alla leksaker och barnvårdsartiklar, medan DINP, DIDP och DNOP endast är förbjudna om produkterna kan stoppas i munnen. Förbuden bör utsträckas till textil och för DINP, DIDP och DNOP även till samtliga leksaker och barnvårdsartiklar. Sverige bör även stödja Danmark som planerar att förbjuda ftalaterna DEHP, DBP, DIBP och BBP i konsumentprodukter 2015. Ju fler EU-länder som driver samma sak, desto lättare att få igenom begränsningar på EU-nivå.

²http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kemikalier-och-gift-i-leksaker_8798818.svd?sidan=4.

Fel! Okänt namn på

- ? Parabener: Propyl- och butylparaben bör förbjudas i kosmetik- och hygienprodukter. Även här är Danmark ett föredöme, som förbjudit dessa parabener i produkter som är avsedda för barn under tre år och arbetar för att motsvarande förslag ska införas även på EU-nivå.
- ? Därutöver ser vi några andra lågt hängande frukter som redan funnits, planerats eller av andra skäl kan vara lämpliga att börja med att ta tag i.
- ? Förbud mot dekaDBE. Sverige bör återinföra förbudet som den borgerliga regeringen avskaffade mot det bromerade flamskyddsmedlet dekaDBE i möbler och textilier.
- ? Förbud mot blyhagel. Den socialdemokratiska regeringen i samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet beslutade om ett förbud mot blyammunition som aldrig hann införas innan den nya borgerliga regeringen rev upp det. Dock bör kuljakt undantas, eftersom miljövinsterna är mindre och konsekvenserna för djurskyddet större. Däremot bör rimligen även försäljning av fiskesänken med bly förbjudas, eftersom dessa precis som blyammunitionen bidrar till blyförgiftning hos sjöfåglar och eftersom det finns fullgoda alternativ.
- ? Förbud mot perkloretylen. Det miljö- och hälsoskadliga lösningsmedlet är sedan länge förbjudet i konsumentprodukter men är fortfarande tillåtet i kemtvättar, trots att det numera finns alternativ som är betydligt bättre ur miljösynpunkt. Perkloretylen bör därför fasas ut även i kemtvättar.
- ? Förbud mot farliga ämnen i byggprodukter. Regeringen bör följa Kemikalieinspektionens förslag om att utreda nationella begränsningar för farliga ämnen i byggprodukter (se mot. 2013/14:C208 Kemiska ämnen i byggprodukter).

Att genomföra ovan föreslagna förbud vore också att bättre leva upp till de löften en bred majoritet av riksdagens partier tog ställning för inför riksdagsvalet 2010.

Ekonomiska styrmedel

Farliga ämnen bör som nämnts i första hand förbjudas snarare än göras dyrare genom ekonomiska styrmedel, men där det är svårt eller tar mycket lång tid kan ekonomiska styrmedel vara ett bra sätt att påbörja en utfasning. Regeringen har tillsatt en särskild utredare om ekonomiska styrmedel på kemikalieområdet (dir. 2013:127), vilket Miljöpartiet välkomnar. Direktiven är dock för snäva och defensiva. Utredningen ska i för hög utsträckning upprepa arbete som redan gjorts av Kemikalieinspektionen (rapport 1/13 När kan ekonomiska styrmedel komplettera regleringar inom kemikalieområdet?). Utredningen får dessutom föreslå skatter på olika områden. Bättre hade varit om utredningens fokus i stället hade lagts på att lägga konkreta förslag på skatter på farliga ämnen, t.ex. genom att bygga vidare på Kemikalieinspektionens förslag. Med regeringens upplägg riskerar värdefull tid att förspillas i onödan.

Det vore i så fall inte första gången regeringen tillsätter en utredning om ekonomiska styrmedel som egentligen mest syftar till att begrava en kemika-

liefråga man inte vill ta i. Som tidigare nämnts valde den borgerliga regeringen att riva upp det förbud mot blyammunition som beslutats av den tidigare socialdemokratiska regeringen, men som plåster på såren lät man Kemi utreda ekonomiska styrmedel för blyammunition. Utredningen presenterades 2008 (rapport 4/08 Ekonomiska styrmedel för bly i ammunition), men har inte genomförts.

Vissa ekonomiska styrmedel bör kunna införas mer omgående utan alltför stort vidare utredningsarbete. Allra enklast torde det vara att återinföra den skatt på kadmium i handelsgödsel som regeringen tidigare tagit bort och som i praktiken fungerade som ett gränsvärde på kadmium, i väntan på att den i propositionen föreslagna EU-strategin för kadmium beslutas och ger effekt. Från Miljöpartiets sida anser vi även att kvävedelen av handelsgödselskatten, där skatteintäkterna återfördes till näringen, bör återinföras, men då det är en fråga som snarare handlar om övergödning ligger den utanför det område som behandlas av denna proposition.

I den tidigare nämnda rapporten kom Kemikalieinspektionen långt med arbetet med förslag om skatter på kemikalier i en rad konsumentprodukter: på bromerade flamskyddsmedel i hemelektronik, på bygg- och inredningsvaror som innehåller ftalater, på kläder som innehåller högfluorerade ämnen, biocider eller ftalater, på kvicksilver i ljuskällor och skatt på tvåtaktsoljor. Vi menar att det är bra förslag att gå vidare, även om det i det fortsatta arbetet kan vara värdefullt att även titta på produkter som främst används yrkesmässigt. Om regeringen inte avser återinföra det nationella förbudet mot bromerade flamskyddsmedel i möbler och textilier så som föreslås i denna motion bör man åtminstone införa skatt på dessa ämnen i dessa produkter. Därutöver bör träskyddsmedels undantag från bekämpningsmedelsskatt tas bort i enlighet med förslaget i motion 2013/14:Sk202 Träskyddsmedels undantag från bekämpningsmedelsskatt.

Det finns vissa principiella frågor som kan utredas närmare. Det är t.ex. viktigt att slå fast att syftet med skatter på farliga ämnen är att användningen ska undvikas. Skatten fyller därför ett viktigt syfte även om – ibland särskilt när – den inte inbringar nämnvärda intäkter till staten. Kostnaden för administrationen ska därför inte vägas mot skatteintäkterna utan mot kostnaden för andra politiskt möjliga sätt att minska användningen och spridningen av farliga ämnen.

Enligt ekonomisk teori bör miljöskatter sättas så att kostnaden motsvarar värdet av den beskattade produktens externa effekter. Dessa kan vara mycket svåra att beräkna för kemikalier. Eftersom ekonomiska styrmedel i vissa fall kan vara det instrument som återstår för att begränsa användningen av ett ämne där ett förbud vore mer optimalt är det heller inte alltid lika relevant som vid andra miljöskatter. På farliga ämnen kan en bättre princip vara att sätta skattens nivå efter den minskning som eftersträvas, så som var fallet med den av alliansregeringen borttagna skatten på kadmium i konstgödsel. En positiv bieffekt av skatter som baseras på halter av ämnen i en produkt är att företagen behöver redovisa halterna av ämnen i produkter.

Regeringen bör inte genom den nuvarande utredningen ytterligare förhålla införandet av ekonomiska styrmedel för kemikalier. Regeringen bör ta fram

Fel! Okänt namn på

tilläggsdirektiv som ger utredningen i uppdrag att skyndsamt ta fram konkreta förslag enligt ovan. Ambitionen bör vara att dessa ska kunna införas i samband med budgetpropositionen för 2015.

Information om farliga ämnen i varor

Konsumenterna ska kunna känna sig trygga med att de produkter de köper är säkra i stället för att behöva lusläsa förpackningarna på varenda vara för att undvika ämnen. Men så länge farliga ämnen är tillåtna är det viktigt att det finns information så att konsumenterna kan göra medvetna val. Det är dessutom särskilt viktigt för allergiker och andra som måste undvika vissa ämnen.

Miljöpartiet välkomnar att propositionen preciserar definitionen av "vara" samt att förutsättningarna för en loggbok för farliga ämnen i byggnader ska övervägas, något som vi tidigare motionerat om (motion 2013/14:C208 Kemiska ämnen i byggprodukter). I övrigt föreslås dock inga åtgärder som underlättar för konsumenterna att göra medvetna val.

Vi menar dock att inriktningen bör vara att det ska införas en obligatorisk loggbok avseende samtliga ämnen som används vid byggnation av åtminstone flerfamiljsbostadshus. Med ny kunskap upptäcks att ämnen som tidigare inte ansetts vara farliga kan vara det, särskilt i kombination med andra ämnen. Med tanke på byggnaders långa livstid och hushållens begränsade möjligheter att välja behövs bättre information till både allmänhet och myndigheter. Vi påminner om de stora problem och kostnader det har medfört att t.ex. identifiera användningen av PCB i byggnation för att sanera.

Över huvud taget saknar konsumenterna i dag mycket av den information om ämnen i produkter som de skulle behöva för att kunna göra medvetna val och låta marknaden styra bort från farliga ämnen. Också forskningen har problem; forskare får ägna mycket tid åt att upptäcka ämnen som producenterna från början vet finns i varor. I avvaktan på mer verksamma styrmedel som förbud, begränsningar och skatter bör regeringen förbättra informationen till nedströmsanvändare och hushåll om farliga ämnen i varor.

Ett sätt är att förstärka varutillsynen och offentliggöra resultaten. Miljöorganisationen Greenpeace gjorde nyligen en stor insats med sin uppmärksammade undersökning om farliga ämnen i namngivna barnkläder.³ Inte minst mot bakgrund av hur olika ämnen kan samverka med varandra kan även förekomster av ämnen som i sig inte är farliga och i små halter leda till allvarliga konsekvenser. Vi anser att offentliga tillsynsorgan borde kunna göra och offentliggöra motsvarande studier, i stället för som i dag när myndigheterna inte vill tala om resultatet av sina undersökningar.

Det bästa vore dock obligatoriska innehållsförteckningar för alla varor, gärna också med krav på att särskilt ange vilka ämnen som är särskilt farliga enligt vissa kriterier.

³<http://www.greenpeace.org/sweden/se/press/dokument/Kemikalierapport-En-liten-studie-om-monstren-i-din-garderob/>.

Fel! Okänt namn på

Textilier kan vara ett lämpligt område för ett första steg. Då detta kan ses som ett handelshinder inom EU är detta något som Sverige bör driva i EU. Om Sverige inte på egen hand kan införa obligatoriska innehållsförteckningar bör vi åtminstone kunna ålägga producenter och importörer att rapportera sina varors kemiska innehåll till en nationell databas. Inspiration kan hämtas från det frivilliga registret för byggmaterialprodukter – Basta.

Därför bör regeringen ge i uppdrag till Kemikalieinspektionen att i samarbete med berörda myndigheter och eventuellt andra aktörer genomföra försök med en nationell databas avseende potentiellt farliga ämnen som används i varor. Det kan vara lämpligt att bedriva utvecklingsprojekt avseende varor med relativt långa produktcykler och lång livslängd i konsumentled, som bilar eller möbler. Ur ett barnperspektiv kan det också vara relevant att fokusera på produkter som leksaker och barnvårdsprodukter, textil och produkter som kommer i kontakt med livsmedel.

Offentlig upphandling och giftfria förskolor

Den offentliga upphandlingen är ett viktigt verktyg för att få fram giftfria varor – varor som sedan kan bli tillgängliga även på konsumentmarknaden och till och med sätta i gång dynamiska processer. Det klassiska exemplet är klorfritt papper. Det är också ett exempel på hur riktad teknikupphandling kan resultera i att bättre varor tas fram och kan nå marknaden. Vi anser att alliansregeringens försämring av stödet till miljöhänsyn vid offentlig upphandling genom överflytten av Miljöstyrningsrådet till Konkurrensverket ska hejdas. SKL:s förslag om att driva vidare Miljöstyrningsrådet kan vara ett intressant alternativ för att rådet ska kunna fortsätta vara en progressiv kraft.

Bättre möjligheter bör också ges till riktade teknikupphandlingar. Det centrum för substitution som regeringen tänker överväga skulle kunna vara ett värdefullt stöd om det infördes och inte bara övervägdes. Riksdagen bör redan nu ta ställning för att ett sådant bör införas. Centret skulle inte bara kunna ge stöd vid upphandling av giftfria produkter utan också av avgiftning av befintliga verksamheter, inte minst där barn vistas. I väntan på ett sådant centrum bör Kemikalieinspektionen ges i uppdrag att stödja kommunerna i framtagandet av handlingsplaner för giftfria förskolor.

Tillsyn och sanktioner

I tidigare nämnda partimotion föreslog Miljöpartiet en intensifierad nationell tillsyn över farliga ämnen i varor. Kommunernas tillsynskampanjer uppvisar oroande resultat avseende återförsäljarnas kunskaper om vilka ämnen som finns i varor och om uppfyllandet av deras informationsskyldigheter till kunder enligt Reach. Det kan ifrågasättas om handelns omfattande brist på kunskap om ämnen i varor man saluför är förenlig med kunskapskravet i miljöbalken. 2 kap. 2 § lyder: ”Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med

Fel! Okänt namn på

hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.” Här skulle en utveckling av praxis vara välkommen. Ofta brister det redan hos importörerna. Ansvar för tillsyn över importörer ligger på nationell nivå. Det finns oroande signaler om att Reachs krav på information till företag i efterföljande led inte heller efterlevs på ett tillfredsställande sätt. Detta är några exempel på hur den kommunala tillsynen behöver backas upp av en mer aktiv tillsyn på nationell nivå.

Men tillsynen är bara ett led i systemet. Upptäckta överträdelser behöver i ökad utsträckning leda till påföljd. Därför behövs också en förstärkning av miljöarbetet i olika led i rättssystemet. Detta är ett exempel på det behov som vi tidigare pekat på av att förstärka miljöåklagarna.

Slopa jordbrukets fribrev

Under alliansregeringen har för lite gjorts åt jordbrukets användning av kemikalier. Tvärtom slopades skatten på kadmium i konstgödsel. Dessutom har regeringen år efter år tryckt på Kemikalieinspektionen att korta ned handläggningstider för godkännanden av bekämpningsmedel, så även i regleringsbrevet för 2014. Detta har gått ut över annat arbete, inte minst EU-arbetet, särskilt innan regeringen höjde anslagen till Kemikalieinspektionen för några år sedan.

Kemikalieinspektionens statistik visar att användningen av kemiska bekämpningsmedel har ökat i det svenska jordbruket under de senaste åren.⁴ Nyligen kom ännu en larmrapport om bekämpningsmedel i grundvattnet. Det kan befaras förorena dricksvatten, särskilt på landsbygden där man får vatten från egen brunn. Bekämpningsmedelsrester förekommer också i vår mat. Miljöpartiet anser att skatten på bekämpningsmedel bör skärpas och differentieras med avseende på farlighet för miljö och hälsa (se mot. 2008/09:Sk322 Skatt på bekämpningsmedel). Vår vision om 100 procent ekologisk produktion är ett viktigt steg på väg mot en giftfri vardag. Förstärkt stöd till ekologisk produktion (se t.ex. mot. 2012/13: MJ445 Ekologisk livsmedelsproduktion) är också en del av en riktig plattform för kemikaliepolitiken.

Naturskyddsföreningen slog i höstas larm om att regeringens förslag till nationell implementering av EU-direktiv på växtskyddsområdet skulle försämra skyddet av människor och natur och leda till ytterligare ökad användning av bekämpningsmedel i jordbruket. Vi anser i likhet med Naturskyddsföreningen att implementeringen behöver kompletteras. Användning av stråforkortningsmedel som det reproduktionsstörande ämnet klormekvat, som i dag återfinns i 80 procent av den svenska rågen, bör inte vara tillåten. Det behövs också ett förbud mot nedvissning och ogräsbekämpning nära skörden.

⁴http://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Statistik/ForsaldaBKM/forsalda_bkm_2012.pdf.

Över lag behövs ett samlat grepp kring de kemikalier som kan hamna i vår mat, hela vägen från jord till bord. Regeringen bör ta fram en samlad strategi för kemikalieanvändningen inom livsmedelsproduktionen, som reglerar allt från livsmedelsindustrins processhjälpmedel och förpackningars kemiska egenskaper till information om användning av bekämpningsmedel på förpackningarna.

Åtgärder på EU-nivå och internationell nivå

Tonvikten i regeringens förslag ligger som nämnts på EU-nivå. Inriktningen är i huvudsak bra. Miljöministern har dock själv ifrågasatt om det är taktiskt att försöka göra en större revidering av Reach, givet andra medlemsländers positioner i frågan, eller om det skulle riskera en urholkning. Det kan därför vara bra att vara beredd att också föreslå mindre men strategiska ändringar av Reach. Några sådana nämns nedan.

Paradoxalt nog är den nationella nivån särskilt viktig för EU:s arbete i detta skede. Vi har redan berört nationella förbud som en hävstång för att utveckla Reach. Vi har också gett ett exempel på nationell implementering av EU:s regler, växtskyddsmedelsdirektivet. I tidigare nämnda partimotion föreslog vi att Sverige ska intensifiera arbetet med att föreslå nya ämnen för reglering inom ramen för Reach (något som regeringen också sedermera i viss utsträckning tillmötesgått) samt stärka tillsynen.

Tydliggöra nationell rätt att gå före

I december uppmärksammade medier ett förhandsavgörande från EU-domstolen från mars förra året. EU-domstolen menade att en medlemsstat inte kan införa nationella begränsningar för ämnen som finns i bilaga XVII (begränsningslistan) i Reach som går längre än de begränsningar som görs där. Det väcker frågan om hur och när man kan införa nationella begränsningar, t.ex. för ämnen som finns på kandidatlistan (bilaga XIV) i varor som inte regleras av särskilda direktiv. Miljöpartiet anser att regeringen ska verka för att det ska klargöras att nationella begränsningar får införas även för ämnen som regleras inom Reach.

Utvidga substitutionsprincipen

Substitution inom EU bör inte bara gälla vid viss tillståndsprövning utan i alla sammanhang, analogt med produktvalsprincipen i miljöbalken. Substitutionskrav bör således regleras att ställas vid all tillståndsprövning enligt Reach, samt även vid andra relevanta steg i förordningen vid registrering (krav kan ställas på t.ex. substitutionsplan) och utvärdering (substitut kan utvärderas) av kemikalier. Miljöpartiet anser att regeringen även bör verka för att substitut-

Fel! Okänt namn på

ion utvidgas till rättsligt krav i alla relevanta regelverk på EU-nivå, så att det krävs substitution vid såväl tillverkning som användning av kemiska ämnen, i likhet med vad som krävs i miljöbalken.

Forskning

Inom EU, t.ex. vid livsmedelssäkerhetsmyndigheten Efsa, avgränsas beslutsunderlagen till forskning som utförts enligt industristandarden GLP. Det innebär att oberoende men högkvalitativ forskning från universitet och högskolor, som bedrivits med andra vetenskapligt robusta och inte sällan innovativa metoder, inte erkänns som beslutsunderlag. Det gör att beslutsfattandet inte sällan vilar på ett inaktuellt och ofullständigt vetenskapligt underlag. Ansatsen att sträva efter vetenskaplighet förbyts därmed snarast i sin motsats. Miljöpartiet anser att regeringen ska verka för att all relevant kvalitativ forskning, t.ex. forskning om lågdoseffekter av potentiellt hormonstörande ämnen, kan tillgodogöras vid bedömning av farliga ämnen i EU:s regelverk. Snabba testmetoder utan djurförsök bör utvecklas och få användas vid bedömning av farliga ämnen, något vi bl.a. utvecklat i motion 2011/12: MJ336 Djurförsök.

Åtgärder mot bristfälliga underlag för registrering

En bärande del av EU:s kemikaliepolitik Reach är att ämnen som säljs på EU-marknaden ska registreras, utvärderas och bedömas. Men det finns stora brister redan i de underlag som skickats in för registrering. Detta hotar systemets integritet.

I rapporten *Identifying the bottlenecks in REACH implementation – The role of ECHA in REACH’s failing implementation (2012)* beskriver Europeiska miljökontoret och Client Earth omfattande problem med den information som producenter har lämnat till EU:s kemikaliemyndighet Echa i samband med registreringen. I januari 2014 offentliggjorde EU:s kemikaliemyndighet Echa resultat av en genomgång av de underlag som lämnats in för att registrera ämnen inför deadline i december 2010. Två tredjedelar av underlagen var bristfälliga och levde inte upp till Echas krav.⁵ Även om Echas kontroller riktar in sig mot underlag med högre risk för felaktigheter är siffran oroande hög. Echa offentliggör inte namnen på företag som lämnat in de bristfälliga underlagen, något som miljörörelsen menar ökar risken för att problemen kvarstår framöver. Företagen som har lämnat de felaktiga underlagen ska komplettera dessa inom en viss tid. Echa avser samarbeta med medlemsstater för att säkerställa att kompletteringarna genomförs. Det är medlemsstaternas ansvar att utöva tillsyn och vid behov utfärda sanktioner mot företag som bryter mot reglerna. Miljöpartiet anser att regeringen ska verka för att Echa

⁵http://echa.europa.eu/view-article/-/journal_content/title/target-met-for-5-percent-compliance-checks-of-the-2010-registration-dossiers.

ska offentliggöra namnen på företag som lämnat in bristfälliga underlag. Ämnen ska kunna avregistreras om det finns betydande brister i underlaget och dessa inte har kompletterats inom föreskriven tid.

Tillsyn mot bristfälliga uppgifter till Echa

Av förra årets lägesrapport framgår att Echa inte ens hann kolla hälften av de kompletteringar som begärts in. Av de kompletteringar som kontrollerades var det bara ca 2 procent som var ansågs klara kraven. I närmare 20 procent av fallen var kompletteringar så dåliga att Echa kontaktade den ansvariga myndigheten i respektive medlemsstat för att den skulle se till att företagen följde besluten (Echa, Utvärdering enligt Reach, Framstegsrapport 2012).⁶ De omfattande problemen visar att det behövs en mer aktiv uppföljning och tuffare sanktioner. Miljöpartiet anser att regeringen ska ge Kemikalieinspektionen uppdrag och medel att mer aktivt följa upp bristerna i företagens underlag till Echa.

Internationell kemikaliepanel

Ett viktigt steg mot en bättre reglering av kemikalier internationellt är en instans för att samla, sammanfatta och tolka befintlig forskarkunskap om farliga ämnen. IPCP, International Panel on Chemical Pollution, är en början till en sådan instans. Arbetet skulle kunna stärkas och stabiliseras vid en tryggad, flerårig finansiering av ett mindre sekretariat, något som Sverige bör stödja.

Internationell ramkonvention om kemikalier

Inom FN-systemet finns konventioner om viktiga miljöfrågor som klimat och biologisk mångfald. På kemikalieområdet finns det enskilda konventioner för särskilda kemikaliefrågor som persistenta ämnen (Stockholmskonventionen), vissa farliga ämnen och bekämpningsmedel (Rotterdamkonventionen) och gränsöverskridande avfallstransporter (Baselkonventionen). Däremot finns ingen sammanhållande konvention som kan ge en rättsligt bindande ram för kemikaliarbetet med tydliga åtaganden och sanktionsmöjligheter.

Det närmaste som finns är det frivilliga samarbetet Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM). Då kemikaliefrågorna till sin natur är sant gränsöverskridande och kräver ett stort mått av internationellt samarbete är SAICM otillräckligt. Sverige bör verka för en rättsligt bindande ramkonvention för farliga kemikalier.

⁶http://echa.europa.eu/documents/10162/13628/evaluation_report_2012_sv.pdf.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 17 januari 2014

Åsa Romson (MP)

Helena Leander (MP)

Kew Nordqvist (MP)